

Η νεωτερική ηθική ως προϋπόθεση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

/ [Πεμπτούσία](#)

Image not found or type unknown

Σύμφωνα με τον Richard Rorty^[1] ως κοινωνική πρόοδος ορίζεται η ικανότητα των ανθρώπων να θεωρούν όλο και περισσότερες διαφορές μεταξύ τους, ως ηθικά ασήμαντες.^[2] Υπ' αυτή την έννοια τα ανθρώπινα δικαιώματα, επειδή ακριβώς αποσκοπούν στην κατάργηση των ανισοτήτων μεταξύ των ανθρώπων, αποτελούν στοιχείο ηθικής πρόοδου. Η διάδοσή τους και η παγκόσμια προβολή τους, επομένως, αποτελεί ηθική πρόοδο για την ανθρωπότητα.

Συνεχίζουμε τη δημοσίευση με τη μορφή σειράς άρθρων της εργασίας "ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΑΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΟΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ" του θεολόγου Παναγιώτη Πολυχρονόπουλου.

Σκοπός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ο περιορισμός της αυθαιρεσίας του κράτους και η συμμόρφωσή του με αυτά. Υπάρχει, βέβαια, τεράστιο χάσμα ανάμεσα στις διακηρύξεις και τις πρακτικές των κρατών, τα οποία αναλαμβάνουν να συμμορφώνονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και να τα προασπίζουν ακόμα και με εξωτερικές επεμβάσεις. Παρόλα αυτά, η διάδοση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ηθική πρόοδο από τη στιγμή, που γίνεται συνείδηση όλο και περισσότερων ανθρώπων από διαφορετικές κουλτούρες και κοινωνίες.

Από πολλούς γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, ως *ιερά* και *αξιοσέβαστα* η δε προσβολή τους, ως *ιεροσυλία*. Μια τέτοια οπτική μας απομακρύνει από την πραγματική φύση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία αποτελούν εργαλεία, που επιτρέπουν στους πολίτες να μην υπακούουν σε νόμιμες, πλην όμως ανήθικες, εντολές. Τα ανθρώπινα δικαιώματα ιστορικά θεμελιώθηκαν πάνω στη νεωτερική ηθική, μια καθαρά «κοσμική» ηθική που ξεκίνησε από το Διαφωτισμό και εξελίχθηκε μέχρι και τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Κύριο χαρακτηριστικό της νεωτερικής ηθικής αποτέλεσε η αμφισβήτηση της (παραδοσιακής) θρησκείας και κυρίως η εσχατολογική προοπτική της, ως αποπροσανατολιστική για τις μάζες, ως «*όπιο του λαού*».

Ακόμα και σήμερα, η θρησκεία κατηγορείται για χειραγώγηση των ανθρωπίνων κοινωνιών και εκμετάλλευσή τους, ενώ η ίδια ισχυρίζεται, ότι με την ηθική της προετοιμάζει τον άνθρωπο για μια ουράνια βασιλεία στην οποία δεν θα υπάρχει η ανθρώπινη κακία. Στην ουράνια βασιλεία θα έχουν θέση όλοι όσοι θα αποδεχθούν τον ένα θεό της συγκεκριμένης θρησκείας, ο οποίος είναι και ο μόνος αληθινός. Η ουράνια βασιλεία σηματοδοτεί *το τέλος της ιστορίας*, μια θέση που υποστηρίζεται από όλες σχεδόν τις (μεγάλες) θρησκείες[3]. Το τέλος της ιστορίας με τη διπλή σημασία του, ως το τελικό χρονικό σημείο της ύπαρξής της, αλλά και ως ο σκοπός της αποτέλεσε αντικείμενο πρόβλεψης για τις θρησκείες και τη φιλοσοφία. Όταν η κοσμοθεωρία της εν λόγω θρησκείας ή φιλοσοφίας θριαμβεύσει επί όλων των άλλων τότε θα επέλθει *το τέλος της ιστορίας* και φυσικά η δικαίωση των πιστών και οπαδών της[4].

Για το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας και σχεδόν για όλους τους λαούς της Γης, ο τρόπος που η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων αντιλαμβανόταν ήταν μέσα από την παραδοσιακή θρησκεία.[5]

Για πρώτη φορά στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, σε κάποια τμήματα της δυτικής Ευρώπης, η αντίληψη αυτή υποχώρησε. Το γεγονός αυτό αποτελεί τη βαθύτερη από τις ιδεολογικές αλλαγές που συνέβησαν ποτέ, ανεξάρτητα από τις επιπτώσεις που είχε στην μετέπειτα ιστορική εξέλιξη. Αμφισβήτηση της θρησκείας είχε υπάρξει και κατά το παρελθόν, περιοριζόταν όμως στους κύκλους των

μορφωμένων, των ευγενών και γενικά των ανώτερων κοινωνικών τάξεων. Αυτό που συνέβη τη συγκεκριμένη περίοδο και «δεν είχε προηγούμενο, ήταν η 'εκκοσμίκευση' των μαζών»[\[6\]](#). Παρά το γεγονός ότι μια μικρή μερίδα της αστικής τάξης, εκείνη των ελεύθερων στοχαστών, είχε μια σαφή αντιχριστιανική-αντιθρησκευτική στάση, προερχόμενη από το Διαφωτισμό, ενώ την πλειοψηφία αποτελούσαν θεοσεβείς - καθολικοί, προτεστάντες, Εβραίοι -, οι πρώτοι αποδείχτηκαν απείρως πιο δυναμικοί και αποτελεσματικοί και επέβαλαν τη δική τους στάση.[\[7\]](#) Ο αστικός θρίαμβος διαπότισε τη Γαλλική Επανάσταση κυρίως « με την αγνωστικιστική, κοσμική ηθική ιδεολογία του Διαφωτισμού του 18^{ου} αιώνα » . Η γλώσσα της Γαλλικής Επανάστασης υιοθετήθηκε από τα κοινωνικά κινήματα που ακολούθησαν, με αποτέλεσμα να μεταδοθεί ο κοσμικός χαρακτήρας σε όλα τα μεταγενέστερα επαναστατικά κινήματα.[\[8\]](#)

Κινούμενη στο ίδιο μήκος κύματος, η Διακήρυξη του 1948 δεν αποδέχεται ούτε ορίζει κάποιο θεολογικό ή φιλοσοφικό υπόβαθρο επί του οποίου θα θεμελιώσει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Υποστηρίζοντας μεταξύ άλλων το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να σκέφτεται ελεύθερα και να πιστεύει σε όποια θρησκεία επιθυμεί, δεν υπεισέρχεται σε ατέρμονες και αναποτελεσματικές συζητήσεις περί της αρχής και του τέλους της ιστορίας. Η Οικουμενική Διακήρυξη γεννήθηκε από τα σπλάχνα της νεωτερικής ηθικής, η οποία «στην πραγματικότητα αντλεί στοιχεία από ένα παγκόσμιο φάσμα κοσμικών αλλά και θρησκευτικών παραδόσεων».[\[9\]](#) Πρόκειται για μοντέρνα ιδέα και νεωτερική έκφραση του αιτήματος για μια δίκαιη και ειρηνική συμβίωση στον κοινό κόσμο, το οποίο και αποτελεί αφετηριακό θέμα της ανθρώπινης ιστορίας. [\[10\]](#)

Παρόλα αυτά υπάρχουν σαφείς ενδείξεις, οι οποίες μας οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα «αποτελούν κατάκτηση του δυτικού ανθρώπου των Νεότερων χρόνων». Αυτές προκύπτουν από τη «νέα στάση απέναντι στον κόσμο» και τις «νέες αξιολογικές τοποθετήσεις» του δυτικού ανθρώπου, ο οποίος θέλει να κυριαρχήσει πάνω στη φύση, αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως δημιουργό της ιστορίας, κατανοεί την ελευθερία ως αυτονομία, ανακαλύπτει «την ιδέα της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης». Το νέο αυτό ήθος, που οφείλεται στην αυτοσυνειδησία του ανθρώπου, όπως αυτή διαμορφώνεται στη νεωτερική εποχή, συνδέει άμεσα τα ανθρώπινα δικαιώματα με το δυτικό πολιτισμό.[\[11\]](#)

Η νεωτερική ηθική είναι ανοιχτή στην συνύπαρξη πολλών διαφορετικών ανθρωπολογικών θεωρήσεων, είτε θρησκευτικών, είτε φιλοσοφικών καταβολών. Στην Οικουμενική Διακήρυξη οι θεωρήσεις αυτές λειτουργούν ως εφελκύδια για τη διαμόρφωση ενός μινιμαλιστικού πλαισίου κοινά αποδεκτών αξιών. Ο τρόπος λειτουργίας της μπορεί να συνοψιστεί στα εξής: Παραμερίζοντας τα σημεία στα οποία διαφωνούμε, αναζητούμε εκείνα στα οποία συμφωνούμε, αναγνωρίζοντας

ότι υπάρχουν πολλά στα οποία διαφωνούμε. Εξάλλου η έννοια του δικαιώματος δεν απαιτεί την ιδεολογική συμφωνία των υποκειμένων, αντίθετα καταφάσκει τη διαφορετικότητα και το μόνο που απαιτεί είναι ο σεβασμός αυτής της διαφορετικότητας.

Για μια μερίδα των υποστηρικτών τους τα ανθρώπινα δικαιώματα έγιναν «κοσμικό άρθρο πίστης», όπως ήδη στην αρχή επισημάναμε. Εντούτοις «τα μεταφυσικά στηρίγματα της πίστης κάθε άλλο παρά είναι σαφή».[12]

Η συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι απαραίτητο να συνεχίζεται χωρίς να αναζητεί κάποιο τέλος (σκοπό, ολοκλήρωση). Εφόσον αφορά τις διαρκώς εξελισσόμενες ανθρώπινες κοινωνίες, οφείλει να εξελίσσεται μαζί τους. Οποιαδήποτε αποκρυστάλλωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ιερά και απαραβίαστα «άρθρα πίστης», αφενός θα αποτελούσε δικαίωση όσων τα αντιμετωπίζουν ως ανταγωνιστική θρησκεία, αφετέρου θα εξέκλινε του σκοπού των, που είναι η θεραπεία της ιστορικής ανάγκης της ύπαρξής τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[1] *Richard McKay Rorty (1931-2007) Αμερικανός φιλόσοφος*

[2] *Richard Rorty, Truth and Moral Progress: Philosophical Papers, Cambridge University Press, 1998, σ.11*

[3] Για την ορθόδοξη θεολογία η Βασιλεία του Θεού αποτελεί μεταϊστορικό γεγονός. «Όποτε επιχειρήθηκε (από Χριστιανούς ή μη Χριστιανούς) να επιβληθεί μέσα στην ιστορία ένα οριστικό τέρμα, οι κοινωνίες συνθλίφτηκαν από ολοκληρωτισμούς, είτε θεοκρατικούς, είτε άθεους.» Θανάσης Ν. Παπαθανασίου, *Κοινωνική δικαιοσύνη και ορθόδοξη θεολογία- Μία Προκήρυξη*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2006, σ.17

[4] *Micheline R Ishay, ό.π., σ.36*

[5] *Hobsbawm, Eric John, Η εποχή των επαναστάσεων 1789-1848, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1992, σ.308*

[6] *Ό.π., σ.309*

[7] *Ό.π., σ.311*

[8] *Ό.π., σ.313*

[9] *Micheline R Ishay, ό.π., σ.37*

[10] *Κώστας Δεληκωσταντής, Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σ.29*

[11] *Ό.π., σ.30*

[12] *Μάικλ Ιγκνάτιεφ, ό.π., σ.122*